

Prace Monograficzne - seria wydawnicza Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie w latach 1963-2012

Katarzyna Mól

Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie

Streszczenie

Prace Monograficzne Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie publikowane są od 1963 roku. Periodyk szybko stał się, obok „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis*”, jednym z najważniejszych wydawnictw Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Artykuł prezentuje charakterystykę *Prac Monograficznych*, w tym wielkość, treść, opis dodatkowych numerów, układ strony i projekt graficzny. Głównym celem *Prac Monograficznych* jest prezentacja prac naukowych z różnych dziedzin, napisanych przez polskich autorów, przede wszystkim z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, ale także przez autorów z innych ośrodków badawczych.

Słowa kluczowe:

wydawnictwo akademickie, monografie, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Ważnym czynnikiem efektywnego rozwoju mającym na celu upowszechnienie wiedzy i osiągnięć naukowych, a także wyznacznikiem prestiżu każdej uczelni wyższej są wydawane przez nią publikacje naukowe. Wydawnictwa uczelniane od zawsze pełniły ważną funkcję nie tylko informacyjną, ale również „służyły do komunikowania i utrwalania cenniejszych wyników badań naukowych oraz informowały o ważniejszych wydarzeniach naukowych w życiu uczelni”[1]. Uczelniane wydawnictwa naukowo-dydaktyczne pozostawały w bezpośrednim związku z działalnością kulturalno-naukową uczelni oraz były elementem szeroko pojętej współpracy międzyuczelnianej.

Prace Monograficzne Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie to wydawnictwo, które ukazuje się nieprzerwanie od 1963 roku. Początkowo publikowane było pod nazwą *Prace Monograficzne Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie*. Zmiany nazwy uczelni wyznaczyły podstawę procesu przekształceń tytułu wydawnictwa w kolejnych latach. W związku z rozszerzeniem nazwy uczelni o człon imienia Komisji Edukacji

Narodowej w Krakowie, nastąpiła zmiana tytułu na *Prace Monograficzne WSP im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie*. Kolejna zmiana nazwy uczelni na Akademię Pedagogiczną im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w 1999 roku, doprowadziła do zmiany tytułu wydawnictwa na *Prace Monograficzne Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie*. Po przekształceniu Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie zmienił się po raz kolejny tytuł wydawnictwa, które obecnie nosi nazwę *Prace Monograficzne Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie*.

Pierwszy tom *Prac Monograficznych* ukazał się w 1963 roku[2], jednak podobnie jak tomy II i III, nie miał on na karcie tytułowej podanej nazwy serii głównej. Dopiero później, od tomu IV (1965), pojawia się nazwa i numer serii *Prace Monograficzne*. Od początku powołania Dział Wydawnictw WSP w Krakowie, a obecnie Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego realizowało podstawowe zadania związane z działalnością wydawniczą i edytorską. Należy jednak wspomnieć, iż od tej reguły był wyjątek, bowiem wydawcą tomu (51) *Prac Monograficznych* była Krajowa Agencja Wydawnicza.

Prace Monograficzne Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie w początkowym okresie ukazywania się „były wyczerpującymi opracowaniami jednego zagadnienia. Zawierały w części prace autorskie tzw. awansowe, habilitacyjne i doktorskie, oczywiście recenzowane. Z czasem coraz większy stawał się jednak udział prac zbiorowych, publikacji materiałów z konferencji, powstały nawet cykle konferencji pod wspólnym tytułem i z własną wewnętrzną numeracją, jak zainicjowane w latach 90. międzynarodowe spotkania *Kraków-Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku* czy *Lwów: miasto, społeczeństwo, kultura*, wiążące się ze współpracą WSP z Uniwersytetem Lwowskim”[3].

Warto podkreślić, iż w pierwszych tomach „przeważały ilościowo zagadnienia z pogranicza demografii i geografii ekonomicznej. W pracach monograficznych opublikowano efekty podejmowanych od początku lat 70. badań w ramach programów badawczych różnego stopnia, początkowo głównie z zakresu nauk geograficznych i biologicznych, później także pedagogiki i innych specjalności naukowych. Z czasem przewagę uzyskały edycje z zakresu kierunków humanistycznych. Przykładem publikacji rezultatów badań stosowanych, transdyscyplinarnych, może być kilka tomów autorstwa Zbigniewa Srebro (AM Kraków) i Henryka Lacha z zakresu neurofizjologii człowieka i diagnostyki medycznej, wydanych w języku angielskim, a więc uznanych przez autorów i Komitet Redakcyjny za publikacje interesujące również kręgi naukowe za granicą. Praca *Bioenergetics and Cancer* miała 3 wydania w latach 1993, 1995 i 1996, w tym dwa ostatnie pod tym samym numerem (192)”[4]. W języku angielskim wydana została również inna publikacja wyżej wymienionych autorów, o tytule *Protection of the brain*, która zyskała ogromne uznanie i została wyróżniona ze względu na jakość poruszanej tematyki i wysoką wartość merytoryczną. Praca doczekała się trzech edycji w latach 1994 (nr 177), 1995 (nr 205) oraz 1997 (nr 235). Obecnie największą grupę publikacji stanowią prace z zakresu pedagogiki, historii oraz nauk humanistycznych.

Ze względu na dużą rozpiętość tematyczną oraz szerokie spektrum badań różnych dyscyplin naukowych, trudno jednoznacznie zakwalifikować *Prace Monograficzne* do jednej określonej kategorii. Każda praca miała bowiem charakter indywidualny i stanowiła rezultat badań naukowych prowadzonych przez pracowników Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, jak i autorów reprezentujących inne ośrodki naukowe zarówno w kraju, jak i za granicą. Warto jednak wspomnieć o tym, iż trzon *Prac Monograficznych* „stanowiły przede wszystkim rozprawy habilitacyjne oraz monografie naukowe. Wielu autorom wydanych w serii publikacji przyznano prestiżowe nagrody i wyróżnienia

za wybitne osiągnięcia naukowe”[5]. Dla podniesienia poziomu i znaczenia wydawanych prac uznano, iż wszystkie publikacje naukowe, które ukazują się drukiem muszą być recenzowane przez niezależnych pracowników naukowych oraz uzyskać pozytywną opinię katedry lub instytutu. W zależności od swoich właściwości publikacje naukowe adresowane były do szerokiego grona odbiorców: ekspertów z zakresu poszczególnych obszarów kształcenia, studentów, a także ekspertów zagranicznych znających problematykę poszczególnych dziedzin nauki.

Prace Monograficzne wydawane były w stosunkowo niewielkim nakładzie, zazwyczaj wysokość nakładu nie przekraczała 500 egzemplarzy. Częstotliwość ukazywania się wydawnictwa była na przestrzeni lat bardzo zróżnicowana. Ostatnie wydanie *Prac Monograficznych Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie* znajdujące się w zbiorach Biblioteki Głównej UP w Krakowie z 2013 roku, którego tytuł brzmi *Rewizjonisci. Obecność w dyskursach okresu PRL*, jest autorstwa Magdaleny Mikołajczyk i jest sygnowane numerem 675.[6]

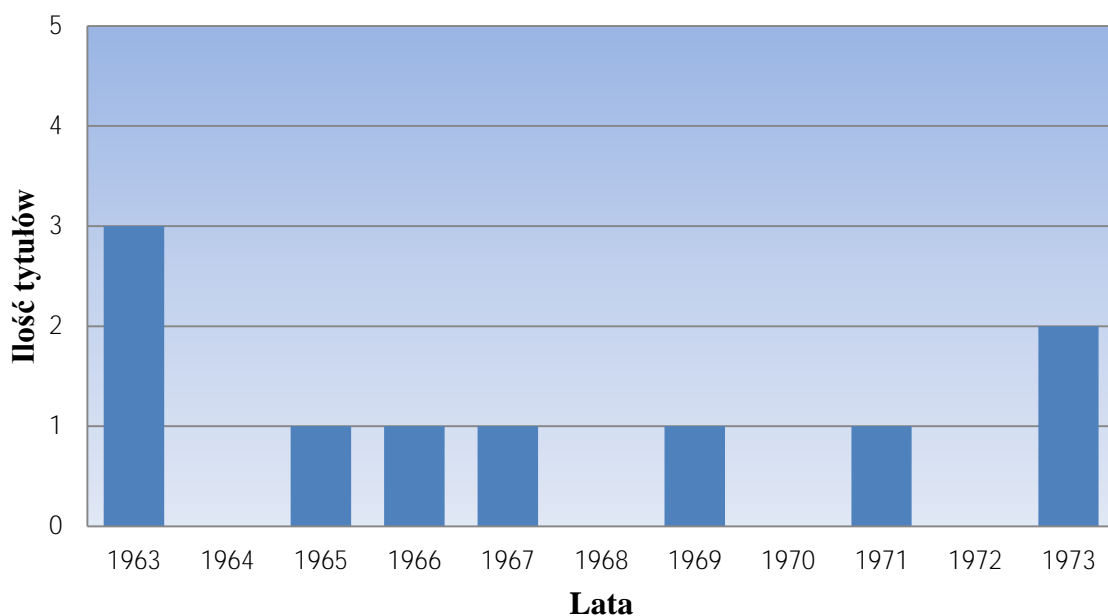
Mimo iż *Prace Monograficzne* prezentowały wysoki poziom merytoryczny i edytorski to jednak czasami „zdarzały się nieprawidłowości liczbowania, dublowanie tego samego numeru, w dwu różnych tomach, dodruki. Wspomnieć tu można o 2 wydaniach pracy Bożeny Muchackiej, opatrzonej tym samym numerem (268), z lat 1999 i 2000 lub o podwójnym wydaniu z lat 1995 i 1997 pracy Krystyny Duraj-Nowakowej (nr 193)”[7]. Również publikacja Edwarda Stachurskiego miała dwa wydania opublikowane w tym samym 1998 roku, opatrzone jednym numerem (239). Zmianie uległa szata graficzna, można także zauważyć liczne poprawki dotyczące tekstu, w szczególności zaś przypisów. Publikacje Karola Dziubka (nr 237) z 1988 roku oraz Ireny Adamek (nr 265) z 1999 roku, miały także drugie wydanie, poprawione i uzupełnione z powtórzoną numeracją, opublikowane w 2000 roku. Kolejnego wydania doczekała się również praca Mirosława J. Szymańskiego, opatrzonej jednym numerem (301), z lat 2001 oraz 2002. Drugie wydanie zostało wzbogacone o kilkanaście stron dodatkowego tekstu i uaktualnione. Również inna praca autorstwa Mirosława J. Szymańskiego, miała dwa wydania z lat 2004 i 2008, były to prace opatrzone różnymi numerami (390) i (496). Monografia Teodozji Rittel z 1993 roku, o numerze (168) miała kolejne wznowienie rok później, została jednak opatrzonej innym numerem (188) oraz wzbogacona m.in. o *Słownik znaczeń terminów stosowanych w lingwistyce edukacyjnej*. Dwoch edycji doczekała się także praca Mariana Śnieżyńskiego: pierwsza edycja wydana została w 2005 roku (nr 426), druga natomiast uzupełniona i rozszerzona opublikowana została w 2008 roku, opatrzonej została numerem (488). Warto dodać, iż publikacje posiadały także dwie różne okładki.

W *Pracach Monograficznych* obok tytułu serii, okazjonalnie umieszczano także tytuły równoległe w języku obcym i tak np. prace o numerze (17) i (19) z 1977 roku posiadały dodatkowy element, dopisek *Études Monographiques de l'École Normale Supérieures a Cracovie*. Niektóre prace naukowe zawierały również samodzielne dodatki w postaci aneksów z mapami. Aneks wydany osobno i dołączony do publikacji posiadała monografia Marii Kozaneckiej *Tendencje rozwojowe komunikacji autobusowej w Polsce: studium geograficznoekonomiczne* oraz publikacja Jana Lacha *Geomorfologiczne skutki antropopresji rolniczej w wybranych częściach Karpat i ich Przedgórze*. Wybrane monografie naukowe uzyskały także dofinansowanie części kosztów wydania publikacji. Na odwrocie karty tytułowej zamieszczono informację o instytucji, która udzieliła dotacji na realizację zadań związanych z wydaniem czasopisma, np. tom (223) z 1997 roku zawierał dopisek „Praca dofinansowana przez Komitet Badań Naukowych”, a tom (232) z 1997 roku „Praca wydana dzięki dofinansowaniu Polskiej Fundacji Upowszechnienia Nauki”.

Wygodny format i zmienna szata graficzna sprawiły, iż każdy tom był unikalny oraz „dotyczył innego zagadnienia, wymagał więc zastosowania odmiennego aparatu edytorskiego. Standardem były bibliografie, różnego rodzaju noty i przypisy, aneksy, materiał ilustracyjny. Tomy ukazywały się w różnych formatach i objętości. Stałymi elementami były streszczenia, najczęściej w językach obcych, choć zdarzały się i prace wyłącznie polskojęzyczne lub wyłącznie w języku obcym, co łączyło się z nawiązaną w latach 70. stałą współpracą naukową z ośrodkami naukowymi w krajach ościennych, potem także w Europie Zachodniej”[8].

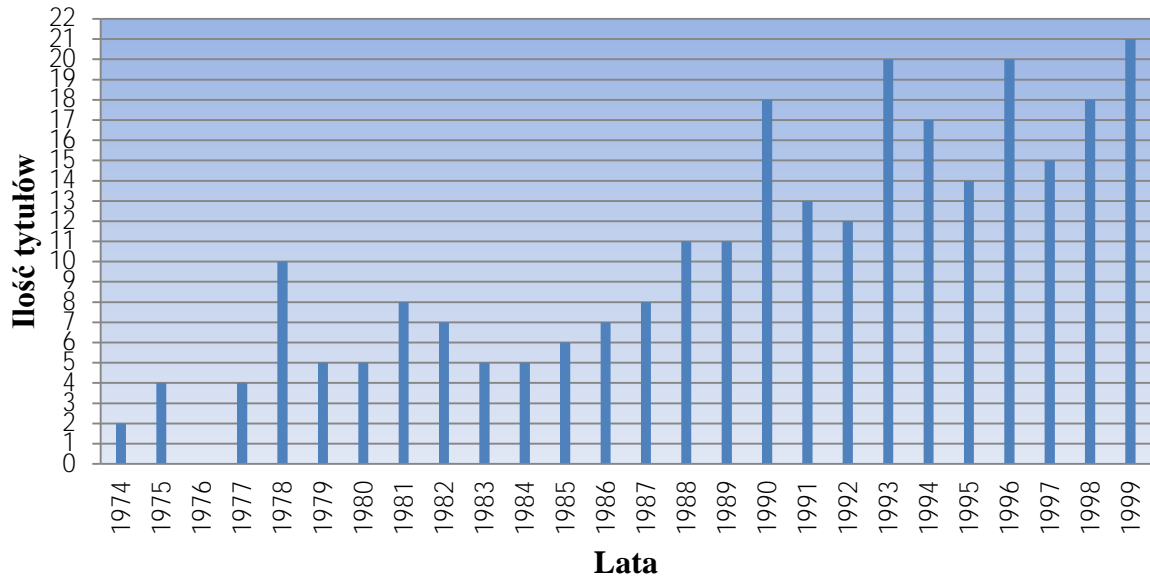
Dużym walorem *Prac Monograficznych* był ich wysoki poziom edytorski. Pierwsze tomy wykonane były metodą „małej poligrafii”, jednak rozwój i upowszechnienie techniki drukarskiej oraz przemiany zachodzące w sektorze poligrafii, związane głównie z wykorzystaniem druku cyfrowego, pozwoliły na poszerzenie oferty wydawniczej i wpłynęły na wyższy poziom prezentowanych publikacji.

Analizując dynamikę rozwoju produkcji wydawniczej można zaobserwować, iż w początkowym okresie wydawania pisma przyrost liczbowy tytułów serii był dosyć niski (wykres 1). Znaczące zmiany nastąpiły w latach 80-tych (wykres 2), kiedy zwiększyło się zapotrzebowanie na publikacje naukowe co „wynikało jak już wspomniano, z rosnącego udziału kadry naukowej w programach badawczych, rozszerzenia uprawnień do nadawania stopni naukowych i coraz większej liczby prac awansowych”[9]. Na szybki przyrost publikacji miały wpływ również przeobrażenia strukturalne oraz dynamiczny rozwój uczelni, który doprowadził do uruchomienia nowych kierunków studiów. Kolejne lata przyniosły dalszą tendencję wzrostową. Szczególnie widoczne zmiany zaobserwować można po 2000 roku (wykres 3), co spowodowane było zwiększoną aktywnością kadry naukowo-dydaktycznej w zakresie przygotowywania i publikowania prac naukowych oraz prowadzeniem bardziej zaawansowanych badań naukowych. Warto jednocześnie dodać, iż wysoka dynamika wzrostu produkcji wydawniczej *Prac Monograficznych* utrzymuje się do dnia dzisiejszego - najwyższy wzrost odnotowano w 2009 roku (wykres 4). Poniższe wykresy zawierają dane ilustrujące przyrost liczbowy *Prac Monograficznych* w latach 1963-2012.

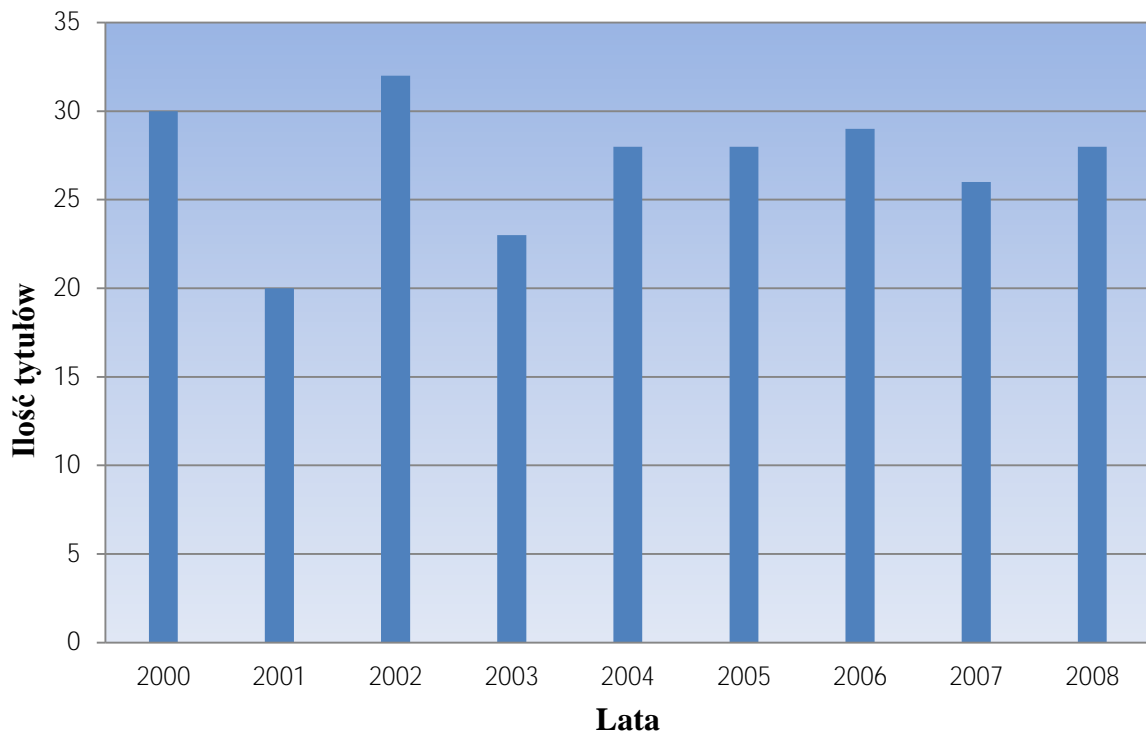
Wykres 1. Przyrost liczbowy Prac Monograficznych Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie 1963-1973.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zbiorów Biblioteki Głównej UP.

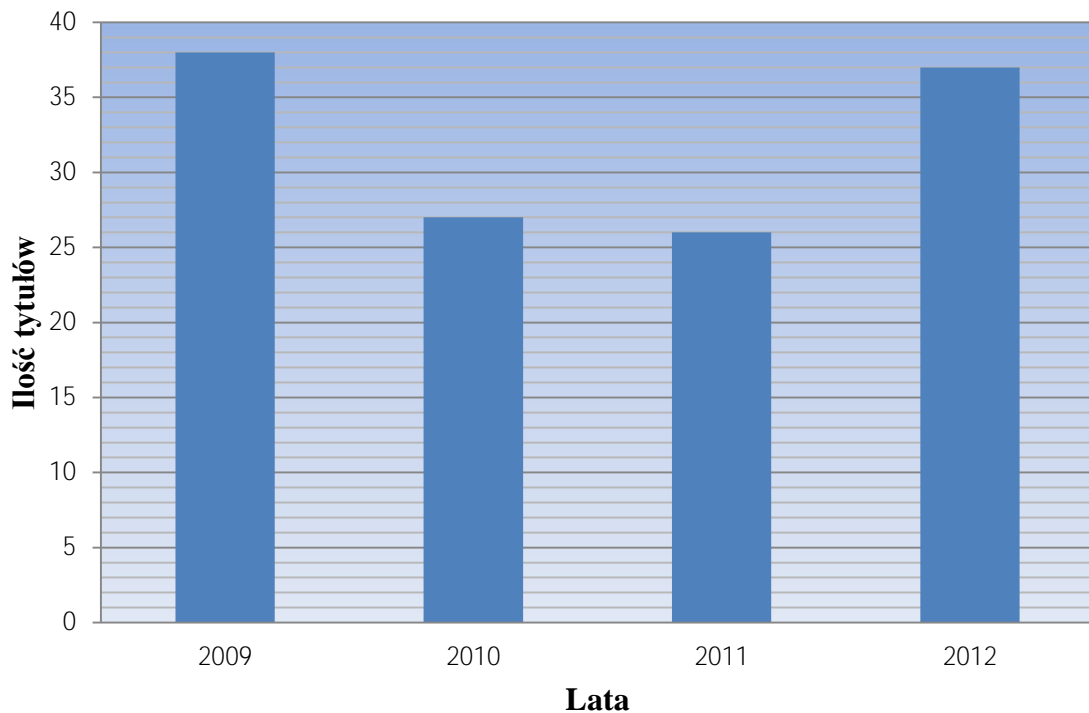
Wykres 2. Przyrost liczbowy Prac Monograficznych Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 1974-1999.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zbiorów Biblioteki Głównej UP.

Wykres 3. Przyrost liczbowy Prac Monograficznych Akademii Pedagogicznej w Krakowie im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 2000-2008.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zbiorów Biblioteki Głównej UP.

Wykres 4. Przyrost liczbowy Prac Monograficznych Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 2009-2012.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zbiorów Biblioteki Głównej UP.

Informacje o zasobach *Prac Monograficznych* Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie czytelnik może uzyskać za pomocą katalogu tradycyjnego i on-line (<https://vtls.cyfronet.pl/cgi-bin/up/chameleon>). Oddział Czasopism i Wydawnictw Ciągłych na bieżąco wprowadza do katalogu komputerowego poszczególne tomy prac naukowych. *Prace Monograficzne* gromadzone są w dwóch egzemplarzach: prezencyjnym, udostępnianym użytkownikom na miejscu w czytelni oraz dubletowym, który ma charakter archiwalny.

Na koniec warto dodać, iż *Prace Monograficzne* są kluczową serią wydawniczą Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Odgrywają niezwykle istotną rolę w promowaniu działalności naukowo-badawczej uczelni, są również ważnym elementem wzmocnienia i rozwijania aktywności naukowej pracowników uczelni.

Przypisy:

[1] Zarządzenie Rektora Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie z dnia 1 marca 1975 r. /Nr RS-02/139/75 w sprawie działalności wydawniczej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. In Ruta Z. (oprac.), *Źródła do dziejów Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (1946-1981)*. Cz. 2, Kraków, 1983, s. 62.

[2] Informacje na temat przynależności pierwszych trzech tomów do serii *Prace Monograficzne* znajdują się na końcu tomu VI (1967).

[3] Rausz M., Sobol A., *Wydawnictwa ciągłe Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 1954-1999*, „*Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*”, 2005, Nr 3 (25), s. 242-243.

[4] Tamże, s. 243.

[5] Oficjalna strona: *Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie* [online], 2014 [dostęp: 2014-03-07]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.wydawnictwoup.pl/index.php?co=wydawnictwo>.

[6] Stan na dzień 7.02. 2014 r.

[7] Rausz M., Sobol A., op. cit., s. 243.

[8] Rausz M., Sobol A., op. cit., s. 243-244.

[9] Rausz M., Sobol A., op. cit., s. 243.

Informacja o autorze:

mgr Katarzyna Mól – pracownik Oddziału Czasopism i Wydawnictw Ciągłych Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, e-mail: katarzyna.mol@libpost.up.krakow.pl, tel. 12 662 63 69.